

Občanská společnost pod tlakem: Mnohé státy plní zásady environmentální demokracie jen formálně

18.11.2025 - | Arnika

Vlády napříč Evropou, Jižním Kavkazem a Střední Asií stále častěji nedodržují závazky vyplývající z Aarhuské úmluvy - mezinárodní dohody, která garantuje přístup k informacím o životním prostředí, účast veřejnosti na rozhodování a právo na spravedlnost. Stínové zprávy připravené organizacemi občanské společnosti před nadcházejícím zasedáním smluvních stran v Ženevě ukazují, že ačkoli vlády zavádějí rozsáhlé legislativní změny, jež na papíře vypadají progresivně, jejich skutečné uplatňování stagnuje nebo se dokonce zhoršuje. Veřejnost čelí narůstajícímu utajování informací, omezeným možnostem ovlivňovat rozhodování a překážkám v přístupu k právní ochraně.

Aarhuská úmluva, platná od roku 2001, je pilířem environmentální demokracie v Evropě, zemích bývalého Sovětského svazu a v Evropské unii. Nedávno se k ní jako první africká země připojila Guinea-Bissau. Nevládní organizace upozorňují, že aktuální hodnotící cyklus prohlubuje propast mezi závazky států a skutečností, kterou zažívají jejich občané.

V minulosti se nejvýraznější problémy týkaly zemí postsovětského prostoru a západního Balkánu, kde dlouhodobě selhávaly instituce, docházelo ke korupci a právo na informace nebylo účinně vynucováno. Dnes se však znepokojivé trendy objevují také ve Spojeném království a členských státech EU, kde úřady vědomě omezují transparentnost a účast veřejnosti.

Nejvýraznější propad je hlášen z Gruzie, která přijala zákon o „zahraničních agentech“ a fakticky zlikvidovala nezávislé organizace občanské společnosti – obdobně jako před lety Bělorusko. Bosna a Hercegovina se nadále potýká se slabou digitalizací, nedostupnými informacemi a zdlouhavými správními řízení. Ukrajina navzdory legislativnímu pokroku čelí kvůli válečnému stavu a ruské agresi omezením v přístupu k informacím. Česká republika postupně zkracuje lhůty a zužuje okruh řízení, kterých se může veřejnost účastnit. Maďarsko nezveřejnilo žádnou zprávu, která by umožnila hodnotit jeho plnění. Ve Spojeném království byla veřejnost vyloučena z konzultací k nové postbrexitové environmentální legislativě a nová opatření omezují právo na protest i přístup k soudní ochraně.

„Problémem není nedostatek zákonů, ale jejich skutečné uplatňování a vymahatelnost. Mnohé státy přijímají nové předpisy, někdy i pod záminkou větší transparentnosti, ale veřejnost stále obtížně získává informace, nemůže se smysluplně účastnit rozhodování ani se dovolat spravedlnosti,“ vysvětluje Martin Skalský, expert na účast veřejnosti z Arniky.

Z celkových 48 smluvních stran devět států nepředložilo své hodnotící zprávy za období 2021–2024: Ázerbájdžán, Francie, Guinea-Bissau, Maďarsko, Lotyšsko, Malta, Nizozemsko, Srbsko, Slovensko a Španělsko. Již samotné neplnění této povinnosti ukazuje na znepokojivý přístup ke závazkům Úmluvy.

Během tohoto týdne budou státy projednávat závěry Výboru pro dodržování úmluvy a rozhodovat o opatřeních vůči zemím, které pravidla porušují. Podle stínových zpráv garantuje národní legislativa environmentální práva často jen formálně, zatímco přístup k informacím, účast veřejnosti a možnost napadnout škodlivé projekty jsou v praxi omezené. Nevládní organizace zdůrazňují, že pracují přímo

s místními komunitami a vidí problémy, které se v oficiálních vládních zprávách neodrážejí.

Kromě národních příkladů upozorňuje občanská společnost také na nedostatečnou účast veřejnosti na globální úrovni. Nejhorším příkladem jsou probíhající jednání o nové Plastové úmluvě: vědci, nevládní organizace i zástupci původních obyvatel jsou systematicky vylučováni z jednání za zavřenými dveřmi, zatímco petrochemický a plastový průmysl má privilegovaný přístup a často převyšuje počtem státní delegace.

Organizace občanské společnosti požadují jasnější a odpovědnější systém podávání zpráv. Doporučují sjednotit a standardizovat formát, aby byly zprávy jednotlivých států lépe porovnatelné, doplnit kvalitativní popisy a kvantitativní data a ukazatele a posílit metodické vedení národních kontaktních míst, zejména ministerstev životního prostředí. Klíčové podle nich je, aby proces nekončil odevzdáním zprávy – musí následovat dialog, zpětná vazba a konkrétní kroky tam, kde přetrvávají nedostatky.

<https://arnika.org/o-nas/tiskove-zpravy/obcanska-spolecnost-pod-tlakem-mnohe-staty-plni-zasady-enviromentalni-demokracie-jen-formalne>